

5. Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/komunike_2009_ukr.doc.
6. Лебеденко Ю.М. Компетентнісний підхід в системі вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conf.vstu.vinnica.ua/humed/2006/txt/06lumsvo.pdf>
7. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / Володимир Іларіонович Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С.13-25
8. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навчальний посібник / Неля Євтихіївна Мойсеюк. – [5-е вид.]. – Київ, 2007. – 656 с.
9. Степко М.Ф. Компетентнісний підхід до організації підготовки фахівців, його розуміння і проблеми використання у вищій школі України / Михайло Филімонович Степко // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С.42-51
10. Сухарніков Ю.В. Сутнісні розбіжності діяльнісного й компетентнісного підходів до стандартизації освіти в Україні / Юрій Сухарніков // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С.32-42
11. Татаренко І. Компетентність – вимога сучасності / І.Татаренко // Світло: науково-методичний інформаційний пізн.-освіт. часопис. – 1996. – № 1. – С.57

Сидун Л.Ю.

Компетентный подход как фактор качественного высшего образования

В статье рассматривается вопрос актуальности использования компетентного подхода как одного из факторов обеспечения качественного высшего образования для подготовки высокоинтеллектуального, знающего и компетентного специалиста, который бы владел необходимым набором компетенций, необходимых для удовлетворения потребностей информационного общества, а также соответствовал всем требованиям современной жизни.

Ключевые слова: качественное образование, компетентный подход, компетенции, компетентный специалист.

Sidun L.Y.

Competency based approach as factor of qualitative higher education

The article presents the issue of topicality of a competence approach application as one of the factors in providing quality of higher education to train a highly intellectual, well-educated and competent specialist, possessing a set of competencies necessary to satisfy the needs of informational society and correspond to all requirements of contemporary life.

Key words: quality education, competence approach, competencies, competent specialist.

УДК: 37.041

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Солдатенко М.М.

У статті аналізуються деякі особливості пізнавального процесу, механізми його взаємодії з практичною діяльністю і комунікацією. Розглядається навчальне і наукове пізнання, процеси розвитку знання та "виробництва" наукового знання. Пізнавальна діяльність розглядається як процес отримання нового знання через механізми сприйняття інформації, її осмислення, запам'ятовування та використання знань у практичній діяльності. Аналізується характер взаємодії нового знання як з окремими компонентами соціальної реальності, так і з тим знанням, яке йому передувало.

Ключові слова: пізнавальна діяльність, інформація, знання

Зміни, які сьогодні відбуваються у нашому суспільстві, настільки великі, що цілком можна говорити про принципово нову глобальну проблему сучасної цивілізації – проблему, яка, можливо, належним чином ще не усвідомлена і не зайняла свого місця в освіті. Мова йде про перехід від постіндустріального до інформаційного розвитку суспільства. Віртуальний аспект буття все помітніше домінує над аспектом фундаментальним, причому цей процес охоплює всю інтелектуальну сферу. Інформація стає визначальним фактором, який прискорює як процеси глобалізації та інтернаціоналізації, так і всі суспільні інституції – розвиток науки, техніки, освіти, культури. Тому освітній процес повинен стати джерелом реального життєвого досвіду учнів та досвіду виживання в світі інформації, кількість якої постійно і швидко зростає.

Отже, пізнання як процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу у свідомості людей, сьогодні ускладнюється. Інформатизація суспільства проникає не лише в бізнес, виробництво, сферу обслуговування, а й у побут, освіту, стиль життя.

Зрозуміло, що оволодіння знаннями – складний процес, який включає в себе систему навчально-пізнавальних дій, кожна з яких виводить на більш високий рівень засвоєння матеріалу, що вивчається, формування та вдосконалення практичних умінь і навичок. Якщо побудувати модель пізнавальної діяльності, то

вона повинна включати виконання ряду таких дій: розпізнавання, сприйняття та осмислення інформації, запам'ятовування, відбору, фіксації та зберігання, вміння використати засвоєні знання на практиці. При цьому виникає необхідність використання ряду психолого-педагогічних прийомів, основою яких є створення таких дидактичних умов, які викликають у суб'єкта пізнання переживання внутрішніх протиріч між знанням і незнанням, пізнавальними задачами і недостатністю знань для їх вирішення, між наявним і необхідним рівнями наукової підготовки.

В нових умовах знання взагалі, і наукове в тому числі, не лише відіграє принципово нову роль у відтворенні соціальних і культурних відносин, але міняє й сам характер його взаємодії з іншими компонентами соціальної реальності. значною мірою міняється і те, що ми називаємо "знанням", "пізнанням", змінюються уявлення про раціональне знання, питання взаємовідносин пізнання, діяльності і комунікації, явного і неявного знання, роль пізнавальної рефлексії, питання про різноманітність видів і форм знання і, нарешті, ряд питань, пов'язаних з пізнанням соціально-культурних феноменів сучасного суспільства.

Разом з тим, будь-яка пізнавальна діяльність – якою б не була її суб'єктивна форма, носить соціально-опосередкований характер, а, отже, здійснюється не лише "для мене", але й для інших людей, включених в дану систему соціально-культурних нормативів. Це стосується і таких пізнавальних ідей, які виникають у свідомості людини в словесно неопосередкованій формі, адже поряд з вербальним спілкуванням існують і більш прості рівні людської комунікації, наприклад, такий її основний і, разом з тим, початковий, як сама предметна діяльність. В той же час саме в процесі комунікації в найбільш явному і розгорнутому вигляді виступають ті внутрішні норми, які управляють пізнавальним процесом [2].

Що ж стосується реалій розвитку наукового знання, то можна відзначити, що якою б значною не була роль передбачення нових фактів у теоретичному плані, все ж набагато важливішим є їх прак-

тичне спостереження. Надзвичайно значимі нові наукові факти, іноді парадоксальні, завдяки яким відбувається потрясіння "храму науки", завжди вносили свіжий потік не лише в пізнавальну, а й практичну діяльність цілої епохи. Для прикладу достатньо назвати лише деякі з них: відкриття електромагнітної індукції, розробка теорії відносності, досягнення сучасного матеріалознавства, розвиток електронної та космічної техніки останніх десятиріч, тощо.

Необхідно зазначити, що наукове знання успішно розвивається лише в тій мірі, в якій вчений постає як «єдність протилежностей» - індивідуального і соціального, одиничного і загального. Саме тому раціональне та інтуїтивне представляють не дві принципово різні області знання і форми пізнання, а два етапи єдиного пізнавального процесу. Відносна границя переходу особистого знання в соціальне є рухливою, оскільки і засоби трансляції знання, і форми його соціального буття постійно змінюються в практиці спілкування людей, забезпечуються розширенням загального інформаційного поля.

Зазначимо, що незнання не лише передє знанням, а й містить в собі можливість переходу до нього, представляючи собою певну фазу в його розвитку. Усвідомлення суті незнання означає виникнення питання (постановка задачі), що веде до становлення нового елемента знання як виразу певної активності суб'єкта пізнавальної діяльності, яка проявляється у цілеспрямованому переборюванні труднощів [5].

Людина завжди живе в світі інформації і сама її сутність, психіка – не що інше, як надзвичайно складна інформаційна система, яка приймає інформацію із зовнішнього світу, переробляючи і накопичуючи її в своїй пам'яті у вигляді знань [1]. При цьому в людини генерується нова інформація, яка виступає як регулятивний фактор в різних видах її діяльності і життєвої активності. Зокрема, за допомогою тих чи інших засобів ця інформація екстеріоризується, об'єктивується і, таким чином, стає доступною для сприйняття тими суб'єктами чи аудиторією, для яких вона передбачалась.

Що ж до об'єктивації знань, то у цьому процесі універсальним засобом виступають різного роду знакові системи, наприклад, писемна мова. Читаючи, ці строчки, ми фактично сприймаємо закодовану нечисленними алфавітними знаками мову, лексичні засоби природної мови, слова, які, в свою чергу, є знаками деякої нелінгвістичної реальності. В кінці довгого і складного ланцюга психічних перетворень в нашому мозку виникає деяке когнітивне утворення, яке ми називаємо знанням. Людські знання можуть бути інструментом перетворення світу і одночасно певним щаблем для досягнення нового, більш високого знання. Слід пам'ятати, що це є необхідною умовою формування „знання про незнання,” на подолання якого фактично і спрямована навчально-пізнавальна діяльність студентів, учнів, а взагалі – будь-якого суб'єкта пізнання.

Виходячи з цього, повинна бути зрозумілою та винятково

важлива роль знань в прогресі людства і зрозумілим прагнення до удосконалення пізнавальної діяльності та форми фіксації отриманого знання [4]. Про значимість цих процесів свідчить серйозна увага, яка їм приділялась протягом кількох тисячоліть; не є винятком, звичайно, й сьогодні, коли відбувається надзвичайно активне удосконалення як самого процесу пізнавальної діяльності, так і винайдення принципово нових форм фіксації здобутих знань. Про це свідчить стрімкий розвиток інформаційних та навчальних технологій, їх проникнення в усі сфери життя сучасного суспільства.

На відміну від інформації, яка відображає зміст гуманітарних видів знань (наприклад, філософського, лінгвістичного, історичного, педагогічного і т.п.), де вербальні знакові системи, текст є домінуючими і адекватно фіксують цей зміст у відповідній формі, у випадку науково-технічного знання текст, не дивлячись на його важливість, має чимало конкурентів, які "спеціалізуються" на передачі саме цього знання. У випадку фіксації науково-технічного знання часто найбільш суттєва інформація передається позатекстовими формами (креслення, схема, технічний рисунок, технічна фотографія, формула, таблиця, графіки, діаграми, піктограми та ін.), текст же при цьому виконує сполучну функцію, доповнюючи, інтерпретуючи або ж здійснюючи підготовку розуміння цих позатекстових форм пред'явлення інформації.

Отже, щоб учень чи студент міг найбільш легко, повно і зрозуміло засвоїти потрібну йому інформацію, необхідно подбати про удосконалення форм пред'явлення останньої. Адже інформація потрібна не сама по собі, вона не самоціль, а є лише засобом досягнення мети, і в більшості випадків знаходиться за її межами. Інформація завжди адресується людині, яка має її сприйняти, зрозуміти, осмислити, зробити висновки і отримані знання впровадити в практику, або ж, ґрунтуючись на них, продовжити процес вироблення нових знань.

Соціально-культурна обумовленість процесів пізнання, звичайно, не заперечує, що суб'єктивний світ кожного індивіда є неповторним і своєрідним, а, отже, процес інтеріоризації знань, в ході якого і формується суб'єктивне світопізнання, кожний раз відбувається в умовах, які не повторюються. Саме в таких умовах має місце процес формування унікальних індивідуальних рис особистості, в ході засвоєння нею загальних смислових структур, які становлять основу пізнавальної діяльності людини.

Отже, помилково було б думати, що культура мислення формується ніби сама по собі, під час навчання в школі чи професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Без значних зусиль з боку психологічних і педагогічних наук, спрямованих на розвиток культури навчально-пізнавальної діяльності, особливо такої її складової як самостійна навчально-пізнавальна діяльність, малоефективною буде не лише професійна підготовка, а, відповідно, й творча діяльність в області науки, техніки, виробництва.

Література

1. Антонов А.В. Информация: восприятие и понимание / Анатолий Васильевич Антонов. – Киев: Наукова думка, 1988. – 184 с.
2. Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение / Андрей Владимирович Брушлинский. – 1996. – 392 с.
3. Заволока Н.Г. Методологические и логико-гносеологические основы учебно-познавательного процесса / Николай Григорьевич Заволока. – К.: Вища школа, 1986. – 228 с.
4. Моисеев А.И. Звуки и буквы, буквы и цифры / Александр Иванович Моисеев // Кн. для внеклас. чтения учащихся 8-10 кл. сред.шк. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с.
5. Теория познания. В 4 т. Т.2. Социально-культурная природа познания / АН СССР. Ин-т философии; Под. ред. В.А.Лекторского, Т.И.Ойзермана, – М.: Мысль, 1991. – 478 с.

Солдатенко Н.Н.

Теоретические аспекты познавательной деятельности

В статье анализируются некоторые особенности познавательного процесса, механизмы его взаимодействия с практической деятельностью и коммуникацией. Рассматривается учебное и научное познание, процессы развития знания и "производства" научного знания. Познавательная деятельность рассматривается как процесс получения нового знания через механизмы восприятия информации, её осмысления, запоминания и использования в практической деятельности. Анализируется характер взаимодействия нового знания с некоторыми компонентами социальной реальности, а также с тем знанием, которое ему предшествовало.

Ключевые слова: познавательная деятельность, информация, знания.

Theoretical aspects of cognitive activity

The author of the article deals has considered the issues of cognitive activity, the mechanisms of its interconnection are with practical activity and communication have been analyzed. The learning and scientific cognition, the processes of the scientific knowledge development and creation have been considered.

The cognitive activity is regarded as the process of new knowledge acquisition by the mechanisms of perception of information, it's realizing, learning and using in practical activity. The character of interrelation of now knowledge with certain components of the social reality as well as with previous knowledge has been analyzed.

Key words: cognitive activities, information, knowledge.

УДК 373.67

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Сорока О.В.

У статті представлено основні наукові підходи до визначення поняття «соціалізація»; розглядаються особливості соціалізації молодших школярів; запропоновано використання засобів арт-терапії для покращення процесу соціалізації учнів молодшого шкільного віку; представлено структуру арт-терапевтичного заняття з дітьми.

Ключові слова: соціалізація, арт-терапія, молодший шкільний вік, початкова школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Позитивні соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, припускають появу нових поглядів на процес соціального та індивідуального становлення особистості. Ці зміни відбиваються на духовному житті суспільства. Отже, змінюється соціальне замовлення суспільства, вимагаючи корекції засобів і методів виховання молодого покоління.

Які б завдання не стояли перед людиною або суспільством, всі вони значною мірою визначаються характером людських відносин, умінням жити разом, розділяти спільні цінності, норми поведінки. У вирішенні цих проблем величезне значення відіграє особистість, аналіз особливостей її формування у сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор; виділення не вирішених раніше загальної проблеми, яким присвячується стаття. У педагогіці і віковій психології накопичена низка досліджень, присвячених вивченню проблеми становлення соціальної зрілості особистості на різних вікових етапах (К.Абульханова-Славська, В.Мухіна, В.Петровський, Д.Фельдштейн, Е.Еріксон). Наголошується, що молодший шкільний вік є сензитивним для виникнення і становлення таких новоутворень, як формування «образу Я», «Я-концепції» (Р.Берні, І.Кон); виникнення «універсальної цінності» (Н.Непомняця); поява мислення рефлексії, «відкриття Я» (В.Давидов, Г.Цукерман). Для дітей 7-8 років характерна поява в самосвідомості цілей і перспектив життя (Е. Еріксон); становлення соціальної зрілості (А. Гудзовська); оволодіння соціальним досвідом (Н.Голованова); виникнення суспільних мотивів (Я.Коломінський). Вступ до школи є першою обов'язковою ситуацією, у якій суспільство пред'являє низку вимог до соціальної зрілості дитини молодшого шкільного віку (Л.Божович, Р.Овчарова).

Поряд з тим, недостатньо вивченими залишаються питання механізмів здійснення процесу соціалізації особистості молодших школярів.

Формулювання мети статті: розкрити особливості соціалізації молодших школярів засобами арт-терапії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Автором терміну «соціалізація» відносно людини є американський соціолог Ф.Гіддінгс. Він розкрив його в 1887 році в книзі «Теорія соціалізації» у значенні, близькому до сучасного, – «розвиток соціальної природи або характеру індивіда», «підготовка людського матеріалу до соціального життя» [4].

Термін «соціалізація» не має однозначного тлумачення серед різних представників психологічної і педагогічної науки. Так, у західних дослідженнях соціалізації є два опонуючих один одному підходи до розв'язання проблеми, що розходяться у розумінні ролі особистості, яка зростає у процесі соціалізації: перший підхід утверджує пасивну позицію дитини – суб'єкт-об'єктний підхід (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс), що підкреслює активну участь зростаючої особистості в процесі соціалізації; другий підхід – суб'єкт-суб'єктний підхід (Дж.Мід).

В.Городяненко визначає соціалізацію як процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості [5].

Л.Коваль стверджує, що соціалізація — це історично зумовлений процес розвитку особистості, надання та засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, що притаманні даному суспільству. Його результатом є активне відтворення особистістю набутого соціального досвіду [7].

Цікаве визначення соціалізації представлено в підручнику соціальної педагогіки М.Галагузової: процес «входження» дитини в суспільство, надбання ним певного соціального досвіду у вигляді знань, цінностей, правил поведінки, установок [14].

Враховуючи вищевикладене, під соціалізацією ми розуміємо процес освоєння ролей і очікуваної поведінки у відносинах з сім'єю, оточуючими людьми, суспільством.

У результаті аналізу [1; 2; 8] поняття «соціалізація», можна виділити найбільш суттєві ознаки визначення даної категорії:

1. Соціалізація – це історично обумовлений, здійснюваний у діяльності і спілкуванні процес становлення особистості, що включає самосвідомість і активну життєву позицію (Г. Андреева, А. Петровський, М.Ярошевський).

2. Соціалізація – це процес, результат засвоєння і активного розвитку індивідом соціально-культурного досвіду, трудових навичок, знань, норм, цінностей, традицій, що накопичуються і передаються від покоління до покоління, процес включення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей (В.Давидов, В. Зінченко).

3. Передача усвідомленого досвіду, навчання різним формам і способам діяльності здійснюються за допомогою виховного середовища (В.Зінченко, І.Кон).

4. Засобами передачі досвіду є мова і результати людської діяльності, перш за все, знаряддя праці (І. Фролов, Л. Петровський, М. Ярошевський).

5. У процесі соціалізації індивід не просто засвоює соціальні норми і культурні цінності суспільства, але спочатку припускається, що він є суб'єктом власного розвитку (Г. Андреева, І. Кон, Л. Мудрик).

Молодший шкільний вік охоплює період життя від 6 до 11 років і визначається найважливішою обставиною у житті дитини – її вступом до школи. Саме молодший шкільний вік – вищий рівень розвитку психіки, досягнутий у результаті первинної соціалізації (дошкільний вік), який створює можливість для подальшого со-